

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

รัฐบาลได้กำหนดนโยบายป่าไม้แห่งชาติไว้ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2528 ให้มีพื้นที่ป่าทั่วประเทศอย่างน้อยในอัตราร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ (ประมาณการ 128 ล้านไร่) มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 และ 17 มีนาคม 2535 ได้ให้กรมป่าไม้ดำเนิน จำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทั่วประเทศ จำนวน 1220 ป่า มีพื้นที่ 147,343,046.27 ไร่ หรือ 45.93 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ประเทศไทย ได้กำหนด เป็นพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ (Zone C) จำนวน 88,233,415.00 ไร่ หรือ 27.50 เปอร์เซ็นต์ พื้นที่ ป่าเพื่อเศรษฐกิจ (Zone E) จำนวน 51,887,091.02 ไร่ หรือ 16.18 เปอร์เซ็นต์และพื้นที่ป่าที่ เหมาะสมต่อการเกษตร (Zone A) จำนวน 72,254,025 ไร่หรือ 2.25 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ ประเทศ (กองจัดการที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ, 2535: 35) มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2536 เพื่อสนองตอบนโยบายรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาสิทธิทำกินของราษฎรกรมป่าไม้ได้ส่งมอบ พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมโทรม ให้สปก.ไปทำการปฏิรูปที่ดินจำนวน 44.26 ล้านไร่ แยกเป็น พื้นที่ป่าเพื่อเศรษฐกิจ (โซน E) จำนวน 37.06 ล้านไร่ และพื้นที่ป่าที่เหมาะสมต่อการเกษตร (โซน A) จำนวน 7.2 ล้านไร่ ดังนั้นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติซึ่งอยู่ในความดูแลของกรมป่าไม้ ขณะนี้จึงมีประมาณ 103 ไร่ จากนโยบายของรัฐในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ได้กำหนดให้ขยายเขตป่าอนุรักษ์เป็นร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศ ทำให้ การประกาศขยายเขตป่าอนุรักษ์ได้รวมพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมต่อการเป็นป่าอนุรักษ์เข้าไว้ด้วย พื้นที่ เหล่านี้เป็นพื้นที่ที่มีประชาชนอยู่อาศัยทำกินมาก่อน ทั้งนี้เพราะรัฐบาลพยายามเร่งรัดการ ประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์ให้ได้ครบตามเป้าหมาย จึงขอประกาศกลุ่มไปก่อนแล้วจะดำเนินการกัน ออกในภายหลัง

การแก้ไขปัญหาของรัฐบาลเกี่ยวกับพื้นที่ทำกินของราษฎรทำที่ผ่านมาไม่ได้เน้น เป้าหมายให้คนซึ่งเป็นต้นตอของการเกิดปัญหาได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอย่างแท้จริงแต่ อย่างใด โดยรัฐบาลมักจะสั่งการลงมาให้เจ้าหน้าที่ถือปฏิบัติตามนโยบาย และแนวทางที่ได้จัดทำ ไว้แล้ว โดยราษฎรไม่มีโอกาสที่จะแสดงความคิดเห็น หรือให้ข้อเสนอแนะใด ๆ ทั้งสิ้น ซึ่งทำย ที่สุดปัญหาก็จะเกิดตามมาอยู่เสมอ วรทัศน์ (2540 : 76-77) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) มุ่งให้คนเป็นศูนย์กลางแห่งการพัฒนา โดยพัฒนาปัญญา ของคนและให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางของการแก้ปัญหา โดยพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนใช้หลักการ

พัฒนาแบบองค์รวมหรือบูรณาการ โดยมองภาพรวมของพื้นที่ มองประเด็นของการพัฒนาที่มีจุดมุ่งหมายให้สังคมมีภูมิปัญญา รู้เท่าทันปัญหา มีความอบอุ่น เมตตา สงบสุข และยั่งยืน

ในปี พ.ศ. 2541 มีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทั่วประเทศ จำนวน 1221 ป่าเนื้อที่ 143.98 ล้านไร่ จังหวัดเชียงใหม่นับเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ป่าเหลืออยู่มากที่สุดในประเทศ ใน พ.ศ.2541 มีเนื้อที่ป่าไม้เหลืออยู่ 8,787,500 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 69.93 ของเนื้อที่จังหวัด (สำนักสารนิเทศ กรมป่าไม้, 2541 : 11) โดยมีพื้นที่ป่ากระจายครอบคลุมอยู่ในเขตอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดเชียงใหม่แทบทุกอำเภอ สำหรับอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ นั้น เป็นอำเภอที่มีพื้นที่ป่า ซึ่งได้ประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติจำนวน 1 ป่า มีเนื้อที่ 146,250 ไร่ ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2542 เรื่องผลการเจรจาแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของเกษตรกรภาคเหนือกำหนดให้มีการประกาศให้ราษฎรที่อยู่ในชุมชนในพื้นที่ป่าไม้และให้ขึ้นทะเบียนรายชื่อราษฎรภายในกำหนด 30 วัน ในส่วนของจังหวัดเชียงใหม่ ได้ให้สำนักงานป่าไม้อำเภอท้องที่รับแจ้งการครอบครองที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ ตั้งแต่วันที่ 12 กรกฎาคม 2542 จนถึงวันที่ 10 สิงหาคม 2542 ซึ่งในท้องที่อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีราษฎรมาดำเนินการแจ้งการครอบครองจำนวน 412 ราย 464 แปลง คิดเป็นเนื้อที่ประมาณ 1,377 ไร่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา ถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตรหรือกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ของเกษตรกรเพื่อที่จะนำข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้ไปใช้ในการวางแผนการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์ของประชาชนอย่างถูกต้องและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินและการจัดการของราษฎรในเขตพื้นที่ป่าไม้ในอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาศักยภาพและสภาพสิ่งแวดล้อม (ดิน น้ำ ป่าไม้ และโรคแมลง)
3. เพื่อประเมินความยั่งยืนของการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ทำกินของราษฎรในพื้นที่ป่าไม้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการศึกษาเรื่องนี้สามารถนำข้อมูลไปใช้เพื่อการกำหนดนโยบาย แผนการดำเนินงาน การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของกรมป่าไม้และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องความยั่งยืนของการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ อำเภอ สันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ นั้นได้ทำการศึกษาเฉพาะในพื้นที่อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประชากรที่ศึกษาทั้งหมดสุ่มตัวอย่างจากเกษตรกรที่ดำเนินงานป่าไม้อำเภอสันกำแพงได้รับแจ้ง การครอบครองที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ ตามมติของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2542 และ ใช้แบบสัมภาษณ์ สัมภาษณ์เกษตรกรที่ถูกละทิ้งเป็นตัวอย่าง

นิยามศัพท์

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้กำหนดนิยามศัพท์ที่ใช้เพื่อให้มีความเข้าใจตรงกัน ในความหมายของคำบางคำ จึงขอให้นิยามศัพท์เพื่อใช้ในการวิจัยดังนี้

ความยั่งยืนของการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ หมายถึง ความสามารถ ในการแก้ไขปัญหา ภาวะเครียด (Stress) และภาวะก่อกรวน (Perturbation) ด้านการจัดการ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้ ได้แก่ รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน การปฏิบัติ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ดิน การจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งความยั่งยืนสามารถวัดได้จากการแก้ไขภาวะ เครียด (Stress) และภาวะก่อกรวน (Perturbation) ทั้งในอดีตที่ผ่านมา และที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยใช้เกณฑ์การวัดความยั่งยืน 3 ระดับคือ

ความยั่งยืนสูง	ให้	3	คะแนน
ความยั่งยืนปานกลาง	ให้	2	คะแนน
ความยั่งยืนต่ำ	ให้	1	คะแนน

ภาวะเครียด (Stress) หมายถึง สภาพแวดล้อมที่ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงซึ่งสามารถ พยากรณ์ได้ว่าจะเกิดขึ้น เช่น ดินเป็นกรดหรือด่าง

ภาวะก่อกรวน (Perturbation) หมายถึง สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงกระทันหันจน ไม่สามารถคาดการณ์หรือพยากรณ์ได้ว่าจะเกิดขึ้น เช่น การเกิดโรคแมลงระบาด การเจ็บป่วย ไข้ หรือน้ำท่วม เป็นต้น

ศักยภาพ (Potential) หมายถึง คุณสมบัติที่มีอยู่ในสิ่งต่าง ๆ อาจทำให้พัฒนาหรือ ปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้